

JUSTIITS- JA DIGIMINISTEERIUM

Tallinna Linnakantselei
lvpost@tallinnlv.ee

Teie 20.05.2025
Meie 13.07.2025

nr 1-12/621-1
nr 10-4/4394-2

Vastus Tallinna Linnavalitsuse 20.05.2025 pöördumisele nr 1-12/621-1

Pöördusite Justiits- ja Digiministeeriumi poole kirjaga, kus tõite välja rea ettepanekuid eestkoste valdkonna korraldamise kohta. Nõustume sellega, et eestkoste süsteem vajab arendamist, mida kinnitavad nii Sotsiaalministeeriumi tellitud täisealiste eestkostekorralduse uuringu tulemused kui ka Justiits- ja Digiministeeriumi erinevad arutelud valdkonna spetsialistidega. Vastame Teile koostöös Siseministeeriumiga.

Vastuseks Teile ettepanekutele märgime järgmist:

1. Valla- või linnavalitsuse eestkostjaks määramise osakaalu ebaproportsionaalne suurenemine

Eestkostekorralduse uuringu andmed näitavad, et suurem osa kohtu määratud eestkostjatest on füüsilised isikud. Siiski on viimase kümne aasta jooksul märgata, et füüsiliste isikute ja muude asutuste osakaal eestkostjatena on mõnevõrra vähenenud, samas kui kohalike omavalitsuste osakaal on suurenenud. See viitab sellele, et ühiskonnas on kasvanud selliste isikute arv, kellel puudub võimalus määrata eestkostet lähedasele isikule. Praktika näitab, et sellistes olukordades eestkostet vajaval isikul sageli ei ole lähedasi või nad ei soovi eestkostjaks saada või kohtul on põhjendatud kahtlus lähedase isiku sobivuses eestkostja ülesannete täitmisel. Kuivõrd eestkoste seadmine on kohtu kaalutusotsus, peab kohus arvestama iga konkreetse juhtumi eripärasid, et tagada eestkostetava huvide parim kaitse.

Füüsilisest isikust eestkostjate toetamise ja teadlikkuse tõstmisega tegeleb igapäevaselt Pärnu Maakohtu eestkoste järelevalve osakond. Justiits- ja Digiministeeriumi ning eestkoste järelevalve osakonna koostöös valminud veebileht „Eestkostja teejuht“ on oluliselt tõstnud eestkostjate teadlikkust ning eestkostjad on hakanud enesekindlamalt kohtusse pöörduma, et saada vastuseid eestkostet puudutavatele küsimustele. Lisaks igapäevasele eestkostjate nõustamisele korraldab osakond koostöös erinevate piirkondade kohalike omavalitsustega kohtumisi eestkostjatega. Eestkoste järelevalve osakond tegeleb aktiivselt ka sellega, et ühtlustada üle Eesti eestkoste menetluste praktikat, milleks korraldatakse kohtunikega arutelusid kitsaskohtadele ühiselt lahenduste leidmiseks.

2. Rahvastikuregistrisse jõuavad eestkoste andmed viivitusega ja seal ei ole võimalik eristada eestkoste ulatust

2.1. Rahvastikuregistrisse jõuavad andmed viivitusega

Siseministeeriumist saadud info kohaselt on seni kahjuks tõesti esinenud olukordi, kus eestkoste andmed jõuavad rahvastikuregistrisse viivitusega. Tegemist on siiski pigem üksikute olukordadega ning see on tingitud sellest, et kohtud ei esita andmeid rahvastikuregistrisse automaatselt (va lahutused).

Heameel on tõdeda, et see olukord peatselt muutub. Vabariigi Valitsus andis 2023. aasta lõpus heakskiidu rahvastikuregistri visioonile, mille üheks lahendamist vajavaks teemavaldkonnaks on Vabariigi Valitsuse kabineti nõupidamisel arutlusel olnud memorandumi kohaselt „Kohtulahendite andmete kvaliteedi tagamiseks ja inimressursi kokkuhoiuks rahvastikuregistrisse lahendite andmete edastamise automaatseks muutmine“. 2027. aasta lõpuks peaks kõikide kohtulahendite liikide osas vajalikud arendused tehtud olema ning andmevahetus toimima. See lahendab probleemi, et rahvastikuregistrisse jõuavad andmed viivitusega, kuna neid on täna vaja käsitsi sisestada. KIS-RR andmevahetuse arendamise peavastutajateks on Justiits- ja Digiministeerium ja Registrate ja Infosüsteemide Keskus.

Tänaseks on juba alanud töö kohtulahendite andmete automatiseerimiseks ning esimesena realiseeritakse just eestkostet puudutavate kohtulahendite andmete edastamine.

2.2. Rahvastikuregistri andmete kasutamine

Rahvastikuregistri seaduse (edaspidi *RRS*) § 6 lg-te 1 ja 2 kohaselt rahvastikuregistri andmete õigsust eeldatakse ning avaliku ülesande täitmisel lähtutakse rahvastikuregistrisse kantud põhiandmetest. Seega teatud ulatuses on asutustel kohustuslik rahvastikuregistri andmeid kasutada. Avaliku ülesande täitmisel on asutustele juurdepääsud vastavalt vajadusele ja soovidele tagatud. Andmed avaliku ülesande täitmiseks on tasuta.

Kui Tallinna linnal on teavet, millised asutused rahvastikuregistrist olevaid andmeid ei kasuta ning seetõttu nõuavad isikutelt dokumentide esitamist või teevad valedele andmetele põhinevaid otsuseid, palume Siseministeeriumile teada anda, et neid sellisest võimalusest teavitada. Kahjuks on Siseministeeriumile teadaolevaid üksikuid juhtumeid, kus vaatamata asutuse ja ametniku rahvastikuregistri andmete juurdepääsudele ei ole neist lähtunud ning on tehtud vale otsus. Taolistel juhtudel on Siseministeerium sellele tähelepanu juhtinud, palunud tööprotsessid üle vaadata ja asutus on teinud uue andmetele vastava otsuse.

Kuigi eraettevõtted peavad andmete saamise eest tasuma, on ka neile õigustatud huvi juhtudel juurdepääs rahvastikuregistri andmetele tagatud ja nad saavad neid andmed, sh eestkoste andmeid, kasutada. Eraettevõtetele tõesti ei ole rahvastikuregistri andmetele kasutamine kohustuslik, kuid paljud neist on enda tööprotsesside tõhustamiseks rahvastikuregistri andmed kasutusele võtnud.

2.3. Rahvastikuregistris ei ole eestkoste andmed lihtsasti leitavad või eestkoste ulatus selgesti arusaadav

Andmesaajatel on keeruline mõista, mille osas ja millises ulatuses hooldusõiguste piiramine toimingud piiratud on. Samamoodi on kindlasti vajalik analüüsida ka täisealiste eestkoste sisu kuvamist andmesaajatele. Siseministeerium on varasemalt korduvalt juhtinud tähelepanu, et KIS-RR andmevahetuse ehitamisel tuleb analüüsida ja arvestada andmesaajate vajadusi ning et andmesaajate soovid peavad olema kaetud.

Tegevuses on ka rahvastikuregistri uuendamine, eelkõige küll menetlustarkvara, kuid samuti vaadatakse üle ja uuendatakse erinevaid rahvastikuregistri rakendusi ja teenuseid (sh need, mille kaudu on võimalik andmeid vaid vaadata). Siseministeerium märkis, et nad võtavad teadmiseks, et eestkoste andmed ei ole lihtsasti leitavad ja suhtlevad selles osas arendustööde käigus ka Tallinna linnaga, et neist ohukohtadest teada saada ja neid parendada. Rahvastikuregistri andmeid kasutatakse üle X-tee ka selliselt, et neid kuvatakse asutuse enda infosüsteemides. Sellisel juhul tuleb andmete kuvamise parendamiseks pöörduda asutuse enda vastavate ametnike poole.

2.4. Perekonnaseisumet on keeldunud abielu lahutamast inimesel, kel on säilinud perekonnaõiguslike tehingute tegemise õigus

Siseministeeriumist saadud info kohaselt on perekonnaseisumetnikud kursis (neid on juhendatud ja koolitatud selles osas), et piiratud teovõimega täisealiste isikute perekonnasündmuste registreerimisel tuleb lähtuda sellest, kas eestkoste seadmise kohtumääruses on kirjas, kas isikul on perekonnaõiguslike tehingute tegemise õigus säilinud või mitte. Need andmed on ka kõigile perekonnaseisusametnikele rahvastikuregistrist kättesaadavad. Võimalik, et konkreetne isik ei saanud

lahutamise avaldust esitada e-teenuse kaudu. Siseministeeriumist selgitati, et e-teenus ei suuda kontrollida teovõime piiramise sisu ja avaldus tuleks esitada perekonnaseisuasutuses kohapeal.

Selleks, et Siseministeerium saaks tulemuslikumalt Tallinna PSA-st uurida konkreetse väite ja juhtumi asjaolusid, siis oleks selleks vaja täpsemaid detaile (isiku nime, millal vahejuhtum aset leidis, millise ametnikuga suheldi).

3. Isikut tõendav dokument

Siseministeeriumi piirivalve- ja rändeosakonna selgituste kohaselt Eestis kasutusel olevatele dokumentidele lisatavad autentimise sertifikaat ja e-allkirja andmise sertifikaat antakse välja paarina ja tehniliselt ei ole võimalik neist näiteks ainult allkirjastamise sertifikaati kehtetuks teha. Küll aga on võimalik kohe dokumendi kättesaamisel paluda Politsei- ja Piirivalveametil teha kehtetuks mõlemad sertifikaadid vältimaks olukorda, kus eestkostetav saaks sooritada endale kahjulikke tehinguid. Seeläbi ei saa ta küll edaspidi kasutada nt oma ID-kaarti, et autentida end erinevates e-teenustes, kuid mitmed e-teenused kasutavad sisselogimiseks ka alternatiivseid võimalusi, nt biomeetriat või kasutajatunnust ja parooli.

Kui tegemist on täielikult teovõimetu inimesega, siis peab tema eest tegutsema seaduslik esindaja (st vajadusel taotleb ka isikut tõendava dokumendi, saab selle kätte ja kasutab). Kui tegemist on piiratud teovõimega isikuga, siis tuleb eestkostjal toimetada selles piires, nagu esindusõigus talle on antud. Kui piiratud teovõimega inimene võib teha mingeid toiminguid, siis on küsitav selle õiguse piiramine läbi isikutunnistuse. Lahendusi tuleks otsida eelkõige eestkoste seadmisel, st mis ulatuses üldse eestkostet seatakse, ja siis saab Siseministeerium arvestada isikutunnistuse kasutamisest tulenevate ohtude/võimalustega. Isikutunnistuse sertifikaadid võib paluda kehtetuks teha (kui eestkostja tohib seda teha). Seega on olukord lahendatav menetluslikult ehk kui eestkostja ei soovi, et dokumendil sertifikaadid oleksid, siis saab need tühistada.

Justiits- ja Digiministeerium leidis samuti, et rahvastikuregistrist on võimalik X-tee päringuga saada andmeid isiku teovõime piiramise kohta. Tehniliselt on võimalik e-teenuse kasutamisel piirata teenuse elektroonilist kasutamist, kui autenditakse näiteks piiratud teovõimega isiku ID-kaardiga. Seda muidugi juhul, kui konkreetse e-teenuse/andmekogu omanik peab seda vajalikuks, st on hinnatud riski, et piiratud teovõimega isik võib teha temale kahjuliku toimingut. Kui isikutunnistusele kantakse andmed isiku teovõime piiramise kohta, võib olla tegemist andmete liigse avaldamisega, kuna ID-kaarti kasutatakse ka isiku füüsiliseks tuvastamiseks.

4. Eestkostja ligipääs erinevatele infosüsteemidele

Siseministeerium soovib antud küsimuses võimalike lahenduste kasutamises täiendavalt suhelda. Rahvastikuregistrisse kantakse andmed eestkostja kohta (sh nt KOV) ning edasivolitamine konkreetsetes asjades peaks olema võimalik kindlaks teha juba teistest süsteemidest (nt Pääsukeses ehk keskse volituste haldamise süsteemis).

5. Eestkoste jätkumine kui lapsest saab täisealine

Siseministeerium tõdes, et kahjuks hetkel esialgse õiguskaitse rakendumisel ja pangakontole ligipääsu saamisel (Swedbank AS puhul 7 päeva) võib jääda lünk või on võimalik teha notariaalseid tehinguid, sest eestkoste andmete kandmine rahvastikuregistrisse on käsitsi tehtav toiming, mitte automaatne. See on sõltuv kohtu poolt andmete edastamisest maakonnakeskuse omavalitsusele ning seejärel rahvastikuregistrisse kandmise kiirusest.

See olukord laheneb KIS-RR andmevahetusega, kui andmed hakkavad rahvastikuregistrisse kanduma viivitamata.

6. Eestkoste seadmisel eestkostja ülesannete määratlemine – õigusliku aluseta või viisil, mis ei võimalda eestkostet teostada

Mõisted nagu vaimuhaigus, nõrgamõistuslikkus ja muu psüühikahäire on tänaseks vananenud ning väljatöötamiskavatsuses (edaspidi VTK, vt selle kohta täpsemalt kokkuvõttes) on toodud välja nende terminite ajakohastamise vajadus. Samuti võib termin *sotsiaalselt saamatu* mõjuda hinnanguliselt ning seetõttu ei ole see sobiv kasutamiseks ametlikus kontekstis.

Antud olukorras on tegemist kohtuniku kaalutusotsusega – hinnata, kas inimene vajab eestkostet või on võimalik teda toetada muude sotsiaalteenuste abil, kui tal esineb raskusi igapäevaelus iseseisvalt toime tulemisega.

Tegemist on kohtupraktika kujundamise küsimusega, kus kulgeb piir eestkoste seadmise tegeliku vajaduse ja võimaliku süsteemi kuritarvitamise vahel. Võime arutada, kas on vajalik põhjalikumalt selgitada, millistes olukordades saab inimest toetada sotsiaalteenustega ning millal on põhjendatud eestkoste seadmine.

7. Eestkostja kvalifikatsiooninõue

Kuna tegemist on üksikjuhtumitega ning pöördumises ei selgunud, mis tingis taolise olukorra, ei saa me hetkel antud olukorra suhtes võtta seisukohta, aga oleme avatud aruteluks.

8. Kokkuvõte

Täname teid esitatud tähelepanekute ja ettepanekute eest.

Justiits- ja Digiministeerium plaanib peatselt eestkoste valdkonnaga seoses esitada arvamuse avaldamiseks VTK, mille eesmärk on arendada praegust eestkotesüsteemi ning muuta täisealisele isikule eestkoste seadmine mõistlikumaks. Kavandatava eelnõu ettevalmistamise raames tellisime õigusliku analüüsi, et hinnata ekspertiiside korraldamise võimalusi eestkostemenetluses. Analüüs valmib 2025 detsembris.

Lisaks tegeleme infotehnoloogiliste lahenduste arendamisega, et parandada eestkoste seadmise praktikat ning tõhustada andmevahetust. Näitena võib tuua kohtute infosüsteemi jaoks välja töötatava eestkoste seadmise kohtulahendi koostamise vormi, mis aitab ühtlustada lahendite resolutsioone. Vormi kasutamisel muutuvad lahendid andmepõhiseks ja kohtutel on võimalik genereerida ühtne lahendimall, et resolutsioonid oleksid standardiseeritud ja üheselt mõistetavad. Paralleelselt arendame ka lahendust, mis võimaldaks kohtulahendi andmete automaatset edastamist rahvastikuregistrisse, et tagada täpne ja sujuv kohtulahendite kajastumine registris.

Teeme ettepaneku kohtumiseks pärast VTK väljasaatmist ning Teiepoolset tutvumist, et arutada, kas ja milliseid muudatusi oleks valdkonna arendamiseks vaja teha lisaks VTK-s sisalduvatele ettepanekutele; samuti saaksite täpsemalt selgitada neid ettepanekuid, mida me vastuses põhjalikumalt ei saanud käsitleda.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liisa-Ly Pakosta
justiits- ja digiminister

Kertu Tuuling 5886 7043
kertu.tuuling@justdigi.ee